

ИҚТИСОДИЁТНИНГ РАҚАМЛАШУВИ ШАРОИТИДА УМУМИЙ ЎРТА ТАЪЛИМ МАКТАБЛАРИ ЎҚУВЧИЛАРИНИ КАСБ-ХУНАРГА ЙЎНАЛТИРИШ ИШЛАРИ МАЗМУНИ

Қобилова Ўғилой Камилжоновна

Тошкент шаҳар Олмазор тумани 233- мактаб директори

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6815497>

Аннотация. Ушбу мақолада иқтисодиётнинг рақамлашуви шароитида ўқувчиларни касб-хунарга йўналтириш ишлари, ҳамда синф раҳбари, мактаб психологи ва мактабдан ташқари таълим муассасаси ҳамкорлиги фаолияти ҳақида маълумотлар берилган. Шунингдек мақолада ўқувчиларни касб-хунарга йўналтиришнинг педагогик-психологик ва методик томонлари ҳамкорлик масалалари орқали очиб берилган. Умумий ўрта таълим мактаблари ўқувчиларининг касб-хунар малакаларини эгаллашда мактабдан ташқари таълим муассасаларининг аҳамияти очиб берилган.

Калит сўзлар: касб-хунар, ўқувчи, мактаб, синф раҳбари, мактабдан ташқари таълим, мактаб психологи, адаптив тизим, касб-хунар турлари.

ТЕКСТ НАУЧНОЙ РАБОТЫ НА ТЕМУ «СОДЕРЖАНИЕ ПРОФОРИЕНТАЦИИ УЧАЩИХСЯ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ШКОЛ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВИЗАЦИИ ЭКОНОМИКИ»

Аннотация. В данной статье представлена информация о механизмах ориентации учащихся на профессию в условиях цифровизации экономики, о сотрудничестве классного руководителя, школьного психолога и внешкольного образовательного учреждения в этой деятельности. Также в статье раскрываются педагогические, психологические и методические аспекты ориентации студентов на профессию через вопросы сотрудничества.

Ключевые слова: профессия, ученик, школа, классный руководитель, внешкольное образование, школьный психолог, адаптивная система, виды профессий.

THE CONTENT OF VOCATIONAL GUIDANCE FOR STUDENTS OF GENERAL SECONDARY SCHOOLS IN THE CONTEXT OF THE DIGITIZATION OF THE ECONOMY

Abstract. This article provides information about the mechanisms of orientation of students to a profession in the conditions of digitalization of the economy, about the cooperation of a class teacher, a school psychologist and an out-of-school educational institution in this activity. The article also reveals the pedagogical, psychological and methodological aspects of students' orientation to the profession through issues of cooperation.

Keywords: profession, student, school, homeroom teacher, extracurricular education, school psychologist, adaptive system, types of professions.

КИРИШ

Мамлакатимизда ўқувчи-ёшларнинг замонавий касб-хунарларни эгаллашлари, уларнинг ҳар томонлама етук мутахассис бўлиб етишишлари, шунингдек меҳнат шакллари ривожлантириш давлат сиёсатининг муҳим йўналиши ҳисобланади. Президентимиз томонидан қабул қилинаётган қарор ва фармойишлар ушбу йўналишнинг муҳим эканлигини кўрсатади ва ривожланиши учун дастуриламал бўлиб хизмат қилади.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 6 ноябрдаги ПҚ-4884 сонли “Таълим-тарбия тизимини янада такомиллаштиришга оид қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги қарорида:

халқ таълими тизимида касб-хунарга йўналтириш ва психологик-педагогик хизмат кўрсатиш, илғор тажрибаларга асосланган касб-хунарга йўналтиришнинг замонавий шакл ва услубларини жорий этиш; вазифаси белгилаб берилди.

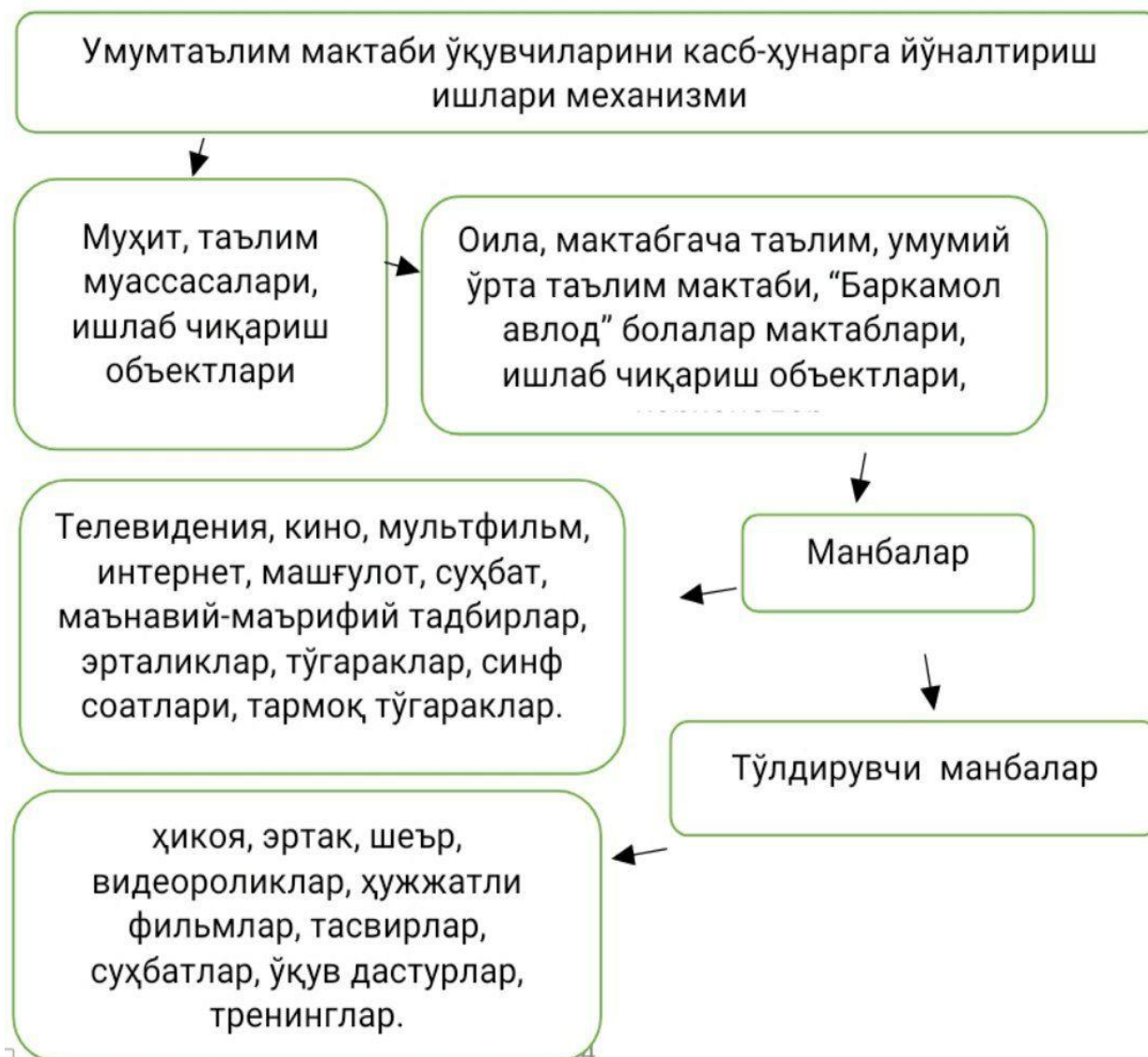
Шунингдек, 2020 йил 6 ноябрдаги ПФ-6108-сонли “Ўзбекистоннинг янги тараққиёт даврида таълим-тарбия ва илм-фан соҳаларини ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги фармонида умумтаълим мактаби ўқувчиларини касб-хунарга йўналтириш тизимини жорий этиш вазифаларидан келиб чиқиб, ўқувчиларни касб-хунарга йўналтириш ва педагогик-психологик республика ташхис маркази томонидан “Касбим – келажагим” номли ягона онлайн платформа яратилди. Замонавий ахборот технологияларидан фойдаланган ҳолда бу платформа ўқувчиларнинг қобилияти, қизиқиши ва иқтидорини аниқлаш, ўқувчиларни онгли равишда касб танлашларига хизмат қилади.

Синф раҳбари тарбиявий ишлар бўйича йиллик иш режасига ўқувчиларни бўш вақтларини мазмунли ўтказиш мақсадида уларни мактаб ва мактабдан ташқари таълим муассасалардаги тўғаракларга жалб этиш масаласини режага киритади. Синф раҳбари ўқувчиларни касб-хунарга йўналтиришда мактаб психологи билан ҳамкорликда тарбиявий тадбирларни, тарбиявий соатларни, давра суҳбатларини ўтказиш орқали мақсадга эришади. Шунинг қаторида мактабдан ташқари таълим муассасаларига болаларни жалб этиш масаласини батафсил кўриб чиқиши муҳимки, бунда бола учун касб-хунарга йўналтирувчи барча имкониятлар мавжуд. Бундай муассасалар нафақат болаларни бўш вақтларини унумли ўтказиш, балки турли касбларга тайёрлаш бўйича амалий машғулотларни ташкил этади ва ўқувчиларни бирор хунар эгаси сифатида намоён бўлишини таъминлайди.

Замон шиддат билан ривожланар экан, вақт ўтиши билан долзарблигини йўқотган касблар ўрнини жамият учун керакли ва зарур касблар эгаллаб боради. Ҳар томонлама баркамол шахсни тарбиялаш таълим тизимининг олий мақсади. Шундай экан, умумий ўрта таълим мактабларида иқтисодиётнинг рақамлашуви шароитида касбга йўналтириш ишлари мазмунига замонавий касблар контентини яратиш ва ёш авлодга сингдириш масаласи долзарб. Бу масала педагог ва мутахассислар томонидан муҳим вазифа қилиб белгиланган. Қуйида умумтаълим мактаблари ўқувчиларини касб-хунарга йўналтириш ишларининг амалдаги мавжуд аҳволи схемаси келтирилган. Ушбу механизмни кўриб чиқамиз.

Иқтисодиётнинг рақамлашуви шароитида умумтаълим мактабларининг касбга йўналтириш ишлари механизми.

1 расм

Мактабдан ташқари таълим муассасаси бўлган “Баркамол авлод” болалар мактабларида бугунги кунда 7 йўналишда тўгараклар фаолият олиб борадики, ҳар бир йўналишда 10 га яқин тўгарак турлари мавжуд. Мактаб психологи ҳар бир бола билан яқка тартибда суҳбат ташкил этиши, ўқувчилар гуруҳларида психологик тренинглари ташкил этиб ҳар бир боланинг касб-ҳунарга бўлган муносабатини аниқлайди ва бу ҳақда синф раҳбарига, ота - онасига маълумот беради. Синф раҳбари ота – оналар мажлисларида ўқувчиларни касб-ҳунарга йўналтириш мақсадида тумандаги “Баркамол авлод” болалар мактабларида ташкил этилган тўгарак турлари билан уларни таништиради. Ҳар бир боланинг қобилиятига яқка тартибда ёндашиб ота-онага ва ўқувчига касб-ҳунарга йўналтирувчи маслаҳатларни беради. Бу таклифлар, яъни мактабдан ташқари таълим муассасаларига ўқувчиларни жалб этилиши синф раҳбарининг ўқувчиларни касб-ҳунарга йўналтиришдаги саъй-ҳаракатларини мазмунан ва амалий жиҳатдан тўлдирди,

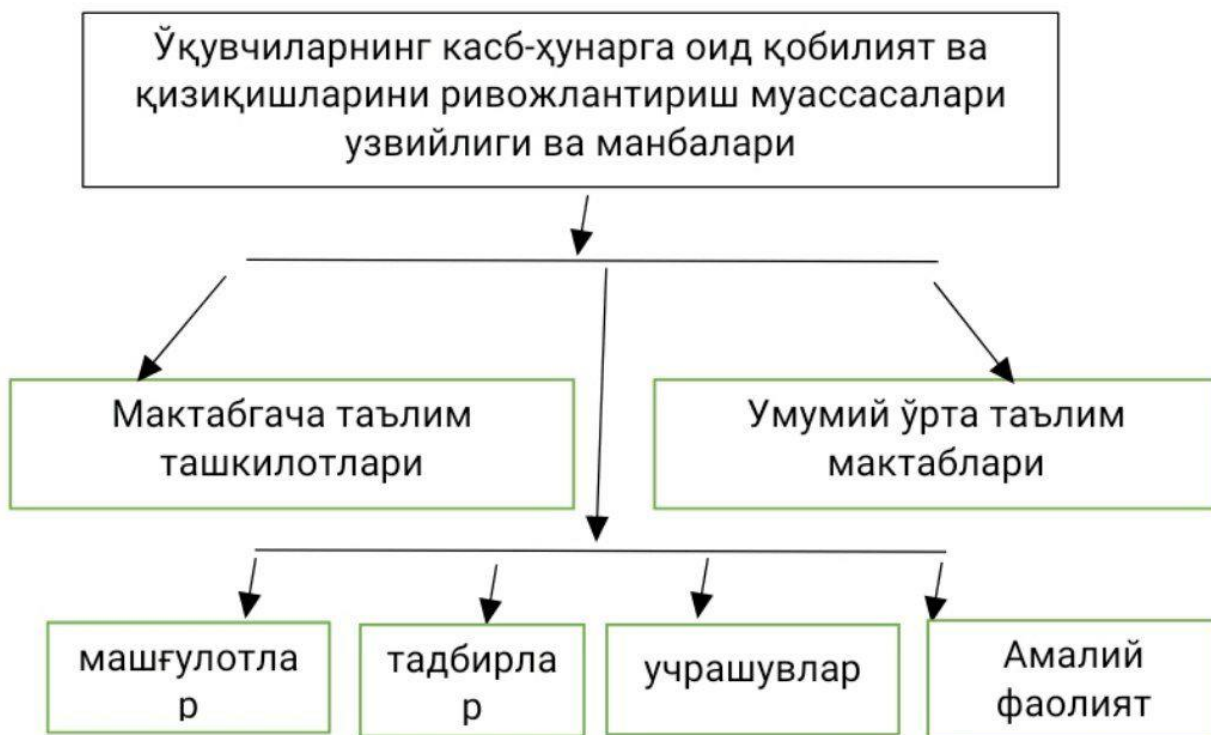
хамда бойитади. Шу ўринда “Баркамол авлод” болалар мактаблари ҳақида қисқача тўхталиб ўтмоқни ихтиёр этдик.

Ўқувчиларни касб-ҳунарга йўналтиришда мактаб ва мактабдан ташқари таълим муассасаларининг ҳамкорлиги бу жараёндаги механизмнинг самарали ташкил этилишини таъминлайди. Бола учун етти маҳалла ота-она деганларидек, боланинг тарбияси, ҳаётда ўз ўрнини топиши учун нафақат ота-она, мактаб балки болани қуршаб турган барча объектларнинг масъуллигини ошириш долзарб масаладир.

Тадқиқотчи Ў. Тоҳиров илмий ишида ўқувчиларни касб-ҳунарга йўналтириш ишларини мактабгача таълим ташкилотларидан бошлаб умумий ўрта таълим мактаблари босқичларида тарбиявий машғулотлар, синф соатлари, тадбирлар, дарс машғулотлари орқали ташкиллаштирилишини ва бу жараёнлар орқали ўқувчиларнинг касбий ривожланишлари таркиб топиб, кўникмалари ривожланишини таъкидлайди.

Уни қуйидаги схемада аниқлаштириш мумкин.

Биз таклиф этаётган механизмда нафақат мактабгача таълим ташкилоти узвийлиги, балки мактабдан ташқари таълим муассасаларининг узвийлигини таъминлаш масаласини ҳам мақсад қилиб қўйдик. Демак бола касб-ҳунар тушунчаларини эгаллаши ва касбий кўникмаларини ривожлантириши учун бошланғич ташкилот мактабгача таълим ташкилоти, сўнг мактаб ва мактабдан ташқари таълим муассасалари узвийлиги, ҳамкорлиги белгилаб олинди.

Уни қуйидаги схемада аниқлаштириш мумкин.

Амалдаги механизмда боланинг касб-хунарлар бўйича маълумотлар билан танишиш ва илк кўникмаларни таркиб топтириш учун умумий ўрта таълим мактабларининг педагоглари, психологлари масъул этиб белгилаб қўйилган. Уларнинг бу масалада йиллик режалари тасдиқланиб синф раҳбари ва мактаб психологи томонидан йил давомида амалга оширилиб борилади. Бу вазифалар бир- бирини ҳамкорлик вариантида ҳам тўлдириб борилади.

Мактабдан ташқари таълим муассасалари фаолиятида ҳам асосий мақсад болаларни касб-хунарга йўналтириш этиб белгилаб берилган. Бу масалада умумий ўрта таълим мактаби билан мақсад ягона, лекин ҳамкорлик ишлари умуман кузатилмайди. Синф раҳбари, мактаб психологи касб-хунарга йўналтириш ишларида бу муассаса билан ҳамкорликни йўлга қўймаган. Йиллик иш режасида ҳам ҳамкорлик тадбирлари кузатилмайди. Чора-тадбирларда ҳам бу масала муассасанинг ўзига хослигида белгиланган.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 30 сентябрдаги “Халқ таълими тизимидаги мактабдан ташқари таълим самарадорлигини тубдан ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-4467-сонли қарорида умумий ўрта таълим мактабларида “Баркамол авлод” болалар мактабларининг тармоқ тўғарақларининг ташкил этилиши назарда тутилган. Туман ёки шаҳар марказида жойлашган “Баркамол авлод” болалар мактаблари туман марказидан анча узоқда яшовчи болалар учун узоқлик қилиш муаммоси ҳам ана шу қарорга мувофиқ муносиб ечимини топди. Зеро, болаларнинг касб-хунарга йўналтириш масалалари нафақат синф раҳбари, мактаб психологи балки мактабдан ташқари таълим муассасалари фаолияти учун ҳамкорлик устуворлигини таъмин этмоқда. Шундай экан, бу таълим муассасаси педагоглари, тўғарақ раҳбарлари умумий ўрта таълим мактаблари ўқувчиларининг синф раҳбарлари ва мактаб психологларининг ҳамкорлик иш режаларининг тузилиши заруратини туғдирмоқда.

Биз ушбу муаммони қўйидаги таклиф ва тавсиялар билан самарали ечимини излаб топишга ҳаракат қилдик ва ушбу таклифларни киритдик:

- Иқтисодиётнинг рақамлашуви шароитида умумий ўрта таълим мактаби ўқувчиларини касб-хунарга йўналтириш масалалари мактаб ва мактабдан ташқари таълим муассасалари билан ҳамкорликда амалга оширилиши;

- Иқтисодиётнинг рақамлашуви шароитида умумий ўрта таълим мактаби ўқувчиларини касб-хунарга йўналтиришда синф раҳбари, мактаб психологи, тўғарақ раҳбари йиллик иш режасига ҳамкорлик асосидаги чора-тадбирларнинг киритилиши;

- Иқтисодиётнинг рақамлашуви шароитида умумий ўрта таълим мактаби ўқувчиларини касб-хунарга йўналтиришда замонавий касблар билан таништиришда амалиётнинг таъмин этилганлиги;

- Иқтисодиётнинг рақамлашуви шароитида умумий ўрта таълим мактаби ўқувчиларини касб-хунарга йўналтиришда замонавий касблар билан таништиришда етарли шарт-шароитларнинг таъмин этилганлиги;

- Иқтисодиётнинг рақамлашуви шароитида умумий ўрта таълим мактаби ўқувчиларини касб-хунарга йўналтиришда қўшимча таълимнинг устиворлигини таълим мазмунига сингдириш;

- Иқтисодиётнинг рақамлашуви шароитида умумий ўрта таълим мактаби ўқувчиларини касб-хунарга йўналтириш ишларини такомиллаштиришда ишлаб чиқариш объектларини жалб этиш.

- Иқтисодиётнинг рақамлашуви шароитида умумий ўрта таълим мактаби ўқувчиларини касб-хунарга йўналтиришда мактаб, мактабдан ташқари таълим муассасаси, маҳалла ва ишлаб чиқариш объектлари масъуллигини ошириш.

Хулоса қилиб айтсак, иқтисодиётнинг рақамлашуви шароитида умумий ўрта таълим мактаби ўқувчиларини касб-хунарга йўналтириш ишлари ота-она ёки мактаб миқёсида эмас балки болани ўраб турган барча объектлар мисолида кўриб чиқсак ўқувчиларни касб-хунарга йўналтириш ишлари янада мазмундор ва самарали эканлигини кўришимиз мумкин бўлади.

REFERENCES

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 6 ноябрдаги “Таълим-тарбия тизимини янада такомиллаштиришга оид қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПҚ-4884 сонли қарори
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 6 ноябрдаги ПФ-6108-сонли “Ўзбекистоннинг янги таракқиёт даврида таълим-тарбия ва илм-фан соҳаларини ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги фармони
3. Ўзбекистон миллий энциклопедияси. Давлат илмий нашриёти. Тошкент. 2002 й.
4. Ў.Тоҳиров. Касбга йўналтирилган таълим мазмуни ва уни ташкил этишнинг ўзига хос жиҳатлари. Халқ таълимининг долзарб муаммолари. Илмий мақолалар тўплами. Т.Н.Қори Ниёзий номидаги Ўзбекистон педагогика фанлар илмий тадқиқот институти.